

FILMESSAY 2013

Net als 12 jaar geleden, toen de eerste JHEP werd uitgereikt voor een ongepubliceerd essay, geheel gefinancierd met de royalty's die door de erven Jan Hanlo waren afgestaan aan Stichting JHEP, neemt de stichting nu weer het heft in eigen handen met de eerste uitreiking van de JH filmmessayprijs, in de hoop dat er ook nu weer een sponsor opstaat die de filmmessayprijs wil ondersteunen. De JHEP prijs heeft inmiddels zijn sporen verdiend in de literaire wereld, onder andere dankzij de genereuze bijdrage van de sponsor LIRA waardoor er twee prijzen zijn: JHEP Klein voor het ongepubliceerde essay en JHEP Groot voor essaybundels. En met trots kunnen we terugkijken op reeds zeven succesvolle prijsuitreikingen met gerenommeerde schrijvers en beginners die zich inmiddels tot grote essayisten hebben ontwikkeld. Het voornemen is om van de Jan Hanlo media-essayprijs voor de komende jaren, een filmmessayprijs te maken met de hoop dat het filmmessay een zelfde toekomst tegemoet zal gaan.

JURYRAPPORT

Dit jaar is de Jan Hanlo Media Essayprijs gewijd aan het filmmessay, met als doel dit in Nederland onderbelichte genre een nieuwe stimulans te geven. Het filmmessay mocht een lengte variërend van 1 tot 15 minuten hebben. Net als bij het geschreven essay moest het geïnspireerd zijn op het thema '*Mijn benul. Benul is het eerste besef van expressie. Het is eerlijk.*' En net als bij het geschreven essay moest het filmmessay een oorspronkelijk essay zijn. Een prijsvraag zonder financiële ondersteuning is niet gebruikelijk in de filmwereld, maar de tijden zijn veranderd. Het medium film hoeft tegenwoordig nauwelijks nog kostbaarder te zijn dan pen en papier. Veel filmmakers zijn in het bezit van hun eigen digitale productiemiddelen. Het moet een uitdaging zijn om daarmee – net als een schrijver – in beeld en geluid persoonlijke gedachten te formuleren, zo stelde het bestuur van de Jan Hanlo Essayprijs.

Waarom een filmmessayprijs?

Film is een van de meest gebruikte media in deze tijd en inmiddels toegankelijk voor iedereen, en dat geldt niet alleen voor het maken maar ook het bekijken ervan. Het filmmessay bij uitstek kan naast het geschreven woord veel mogelijkheden bieden om uiting te geven aan een persoonlijk relaas. Het bij elkaar brengen van het literaire essay en het filmmessay op de avond van de prijsuitreiking kan elkaar positief beïnvloeden en wellicht nieuwe ontwikkelingen voor de essayistiek ten gevolge hebben.

Inmiddels heeft de stichting JHEP samen met Cinema De Balie het plan opgevat om in het najaar een speciale middag en avond te organiseren in het kader van het filmessay.

Wat is een filmessay?

Het filmessay voert de kijker mee in een wereld die met nieuwe ogen wordt bekeken. Het brengt de kijker op gedachten waarvan hij niet wist dat hij ze had. Filmessays zijn films die de toeschouwer prikkelen tot nadenken.

Op de website en facebookpagina van de Stichting Jan Hanlo Essayprijs is een van de betere omschrijvingen geplaatst, afkomstig van de avant-garde filmmaker Hans Richter. In zijn pionierstekst uit 1940 stelt Richter een nieuw genre film voor die de filmmaker de mogelijkheid biedt de 'onzichtbare' wereld van gedachten en ideeën zichtbaar te maken op het witte doek. Anders dan de documentairefilm, die feiten en informatie biedt, geeft het filmessay een complexe persoonlijke gedachtegang weer die niet noodzakelijk aan de realiteit gebonden is, maar ook tegenstrijdig, irrationeel en zelfs fantastisch kan zijn.

Er kwamen twintig inzendingen binnen. Een aantal van de inzendingen was volgens de jury geen essay. Ze waren te documentair, of neigden meer naar een filmgedicht. Sommige essays hadden geen connectie met het thema. Elf inzendingen waren oorspronkelijk werk, speciaal gemaakt voor de prijsvraag.

De inzendingen zijn allemaal van professionals, dat wil zeggen van filmmakers en beeldend kunstenaars. De jury vond het opvallend dat er zich geen amateurs hebben gemeld. De prijsvraag stond immers open voor iedereen. En de bekendmaking van de prijsvraag richtte zich niet exclusief op de professionele kanalen.

De juryleden waren cineast en schrijver Coco Schrijber, cineast en schrijver Peter Delpout en programmeur van Cinema De Balie Dirk van der Straaten. Barbara Hanlo trad op als juryvoorzitter. De juryleden ondersteunden het initiatief met hart en ziel en hebben alle inzendingen aandachtig bekeken om tot een goed oordeel te komen.

De jury nomineerde uiteindelijk drie inzendingen. Alle drie voldoen aan de criteria van het filmessay en laten het thema op subtiele wijze meespelen.

De drie genomineerde filmessays zijn:

Composition in Color (4.00 min.) van P  p   Smit / Harm van den Berg, **A Room of One's Own** (12:02 min.) van Hee-Seung Choi en **To-Do-Lijst** (4.00 min.) van Stephane Kaas.

Composition in Color van kunstenaarsduo P  p   Smit en Harm van den Berg toont in vertraagde opnames twee jonge meisjes die zich voor de spiegel opmaken.

De beelden zijn met een korte scherptediepte door de spiegel heen gefilmd, waardoor de toeschouwer heel dicht bij de meisjes komt en direct betrokken raakt. Tegelijkertijd geven de beelden ruimte tot nadenken, omdat er geen woord wordt gezegd. De gedachtegang wordt louter gestuurd door beeld en muziek. Daarin schuilt de kracht van dit korte filmessay.

In alle eenvoud zegt het iets over het benul, het besef van de eigen aanwezigheid in twee verschillende levensfasen en het belang van de spiegel daarin. 'Spiegel im Spiegel' van Arvo Pärt is de titel van het muziekstuk onder de beelden. Het levert een gewaagde doch effectieve bijdrage.

A Room of One's Own heet het twaalf minuten durende filmessay van de Koreaans-Amerikaanse kunstenaar Hee-Seung Choi, die sinds 2004 woont en werkt in Amsterdam.

Het filmessay vertelt in eenvoudige zwart-wit beelden met onderschriften een verhaal over het besef van hoop. De protagoniste bevindt zich in een witte kamer met een raam op de buitenwereld. Af en toe wordt die buitenwereld bekeken en benoemd. Maar steeds weer keert de film terug naar de binnenwereld met alle gedachten die daarbij horen.

Dit filmessay doet een poging de hersenspinsels van de protagoniste in metaforische beelden op te roepen. Die gedachten geven zich niet makkelijk prijs, maar de verbeelding is rijk en de film is mooi en verleidelijk gecomponeerd. Het levert een persoonlijke en prikkelende stroom van associaties op.

To-Do-Lijst van filmmaker Stephane Kaas is een vier minuten durende overpeinzing over internet. Als essay zet het een herkenbare, hedendaagse problematiek neer. Wat overkomt je als je gaat surfen op het net. Waarom nog de deur uitgaan als je alles kunt meemaken via je laptop?

Deze overpeinzing over wat er met je gebeurt wanneer je in de ban raakt van al dat moois wordt met een stuwende commentaarstem haarscherp neergezet.

Het filmessay is voor het grootste deel opgebouwd uit beelden van internet. Dat oogt eenvoudig, maar Stephane Kaas weet er een dynamische donderspeech van te maken.

Met de nominatie van deze drie verschillende essays is het duidelijk dat er veel vormen mogelijk zijn om een persoonlijk statement filmisch te verbeelden. Beelden met enkel muziek, beelden met teksten of met gesproken woord dat soms letterlijk vertelt wat je ziet, zwart wit of kleuren beelden, geënceneerde beelden of bestaande beelden.

Zoals Richter al aangaf kan het genre filmessay grensoverschrijdend zijn maar moet het wel een persoonlijke gedachtegang weergeven die niet noodzakelijk aan de realiteit gebonden is.

Met dit in het achterhoofd heeft de jury gekozen voor het filmessay dat met bestaande beelden op eigenzinnige wijze het thema verbindt aan een hedendaags onderwerp. Het lijkt op een pleidooi om, dankzij je eerste benul van dingen, die soms maar een seconde nodig hebben om je aandacht te vangen, je stuurloos te begeven in een onbekende wereld die dankzij sociale media aan je voeten ligt. De maker gaat er bijna zelf in geloven. Maar zijn bevlogenheid heeft iets verraderlijks, evenals de sociale media zelf, zodat je je steeds moet afvragen: wat is mijn eigen oorspronkelijke benul van de dingen en wat wordt mij opgedrongen?

De JH filmessayprijs 2013, bestaande uit 1500 euro en de trofee, gaat naar Stephane Kaas voor zijn filmessay To-Do-Lijst.
De film zal vanaf 30 mei vertoond worden in Cinema De Balie.

Amsterdam, 21 mei 2013

De jury Coco Schrijber, Peter Delpout, Dirk van der Straaten, BarBara Hanlo (voorzitter)